

Keşmir'e doğru çekildiği için karşılaşamadı. Beş yıl sonra ise Triloçanpal'in Kâ-lincâr racası Ganda ile anlaşarak Pencap'ı ele geçirmeye kalkışması üzerine 1019 yılı sonbaharında on üçüncü defa Hindistan'a girdi ve onu Ganda ile birleşmesine fırsat vermeden Rama-Ganga ırmağı kenarında yakaladı. Çok çetin geçen savaş sırasında Triloçanpal yaralandı ve hayatını kurtarmaya çalışırken ihanete uğrayarak kendi adamları tarafından öldürüldü (Ekim 1019). Bu savaştan sonra Hindüşâhîler eski güçlerini kaybettiler. Devlet süratle yıkılmaya yüz tuttu ve son raca Bhimpal'in ölümüyle tarih sahnesinden silindi (1026). Hükümdar ailesine mensup bazı kimseler Keşmir, Çitral ve Gilgit'e çekilerek buralarda küçük prenslikler kurdular.

BİBLİYOGRAFYA :

Birûnî, *Tahkîku mâ li'l-Hind*, Beyrut 1403/1983, s. 318-319; Cûzcânî, *Ṭabaḳât-ı Nâşurî*, I, 227-229; Muhammed Nazım, *The Life and Times of Sultân Mahmûd of Ghazna*, Cambridge 1931, s. 86-97, 194-196; a.m.f., "The Hindu Shahiyya Kingdom of Ohind", *JRAS* (1927), s. 485-495; H. C. Ray, *The Dynastic History of Northern India*, Calcutta 1931-36, I, 55-106; C. E. Bosworth, *The Ghaznavids: Their Empire in Afghanistan and Eastern Iran (944-1040)*, Beirut 1973, s. 13, 35, 37, 39, 43, 129, 235; a.m.f., "Hindû Shâhis", *EP* (İng.), III, 460; Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, Ankara 1989, s. 8, 9, 17, 19, 24; A. Wink, *Al-Hind. The Making of the Indo-Islamic World. Early Medieval India and the Expansion of Islam 7th-11th Centuries*, Leiden 1991, I, 112-128; Emel Esin, "Butân-ı Halaç", *TM*, XVII (1972), s. 57-59.

ENVER KONUKÇU

HİNDUVÂNÎ

(الهندواني)

Ebû Ca'fer Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hinduvânî el-Belhî (ö. 362/973)

Hanefî fakihî, müctehid.

Belh'te doğdu. Hindistan'dan getirilen hizmetçi ve câriyelerin konakladığı Bâbü Hinduvân adlı mahalleden dolayı Hinduvânî nisbesiyle anılmıştır. Fıkıh ilmindeki silsilesi Ebû Bekir el-A'meş, Ebû Bekir el-İşkâf, Muhammed b. Seleme, Ebû Süleyman el-Cûzcânî ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî vasıtası ile Ebû Hanîfe'ye ulaşır. Ayrıca Ebû'l-Kâsım es-Saffâr'dan ders alan ve onun *Kitâbü'l-Muhtelif*'ini rivayet eden Hinduvânî'nin diğer hocaları arasında Muhammed b. Akil el-Belhî, Ali b. Ahmed el-Fârisî ve İshak b. Abdurrahman el-Kindî gibi âlimler bulunmaktadır.

Kendisi de pek çok talebe yetiştirmiş olup Ebû'l-Leys es-Semerkindî, Ebû İshak İbrâhîm b. Müslim el-Buhârî, Ebû Abdullâh Tâhîr b. Muhammed el-Haddâdî gibi âlimlerin de aralarında bulunduğu kırk öğrencisinin icthad mertebesine ulaştığı ve kadılık yaptığı kaydedilmektedir. 25 Zilhicce 362 (26 Eylül 973) tarihinde Buhara'da vefat eden Hinduvânî'nin cenazesi Belh'e götürülerek orada defnedildi.

Ebû Hanîfe'nin bütün görüşleri unutulup Ebû Yûsuf'un *el-Emâlî*'si, Muhammed b. Hasan'ın *en-Nevâdir* ve *ez-Zîyâdât*'i tamamen yanmış olsa hepsini hâfızasından yazacak kadar Hanefî fikhına vâkıf olduğunu söyleyen Hinduvânî (M. Mahrûs Abdüllatif, I, 91), halli zor pek çok meseleye çözüm getirmesi sebebiyle Küçük Ebû Hanîfe lakabıyla anılmıştır. Ancak mezhepte taassuba düşmediği, zaman zaman Ebû Hanîfe'nin görüşlerini tenkit ederek mezhep içindeki farklı kanaatleri benimsediği, diğer mezheplerin görüşlerine de yöneldiği veya müstakil icthadlarda bulunduğu görülmektedir. Meselâ İmâm-ı Âzam'a göre cünüp bir kimsenin Fâtîha sûresini dua niyetiyle okumasında bir sakınca bulunmadığı ve mezhepte benimsenen görüş de bu olduğu halde, "Ebû Hanîfe'den böyle rivayet edilmiş olsa dahi bu yönde fetva vermem" dediği bilinmektedir (*el-Fetâva'l-Hindiyye*, V, 317). Hinduvânî'nin görüşleri Serahsî'nin *el-Mebsû'î*'u, Kâsânî'nin *Bedâ'î*'u, Kâdîhan'ın *el-Fetâva'l-Hâniyye*'si, Merginânî'nin *el-Hidâye*'si, Bezzâzî'nin *el-Fetâvâ*'sı, *el-Fetâva'l-Hindiyye* ve İbn Âbidîn'in *Reddü'l-muhtâr*'ı gibi Hanefî fikh kitaplarında sık sık geçmektedir. Bu eserlerde Ebû Ca'fer künyesi mutlak olarak geçtiğinde Hinduvânî kastedilir.

Tefsir ve hadis ilimlerine de vâkıf olan Hinduvânî Belh ve Mâverâünnehir'de hadis rivayet etmiş, talebesi Ebû'l-Leys es-Semerkindî *en-Nevâzil* isimli eserinin "et-Te'vilât" adlı bölümünde onun ve diğer bazı âlimlerin çeşitli âyet ve hadislerin tefsirleriyle ilgili görüşlerine yer vermiştir.

Hinduvânî'nin kaynaklarda zikredilen *el-Fevâ'idü'l-fıkhîyye*, *Keşfü'l-ğavâ-miz fi furû'ül-fıkh* ve *Şerhu Edebi'l-kâdî* adlı eserlerinin günümüze ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Hassâf'ın *Edebi'l-kâdî*'sinin şerhi olan son eser *Hediyyetü'l-âriifin*'de (II, 47) yanlışlıkla Ebû Yûsuf'un *Edebi'l-kâdî*'sinin şerhi olarak gösterilmekte, bu kaynağı kullanan Kehhâle de

aynı hatayı tekrarlamaktadır (*Mu'cemü'l-mü'ellifin*, X, 244).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Leys es-Semerkindî, *en-Nevâzil*, Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhîm Paşa, nr. 724, tür.yer.; Serahsî, *el-Mebsû't*, I, 93; II, 90; III, 107, 128, 196, 197, 198; IX, 120; X, 191; XII, 60; XIII, 20; XV, 81; XXIII, 85; XXVI, 72; Sadrüşşehid, *Şerhu Edebi'l-kâdî li'l-Haşşâf* (nşr. Muhyî Hilâl es-Serhân), Bağdad 1397/1977, I, 58, 68, 81, 288-289, not 7; II, 363, 365; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 652; Kâsânî, *Bedâ'î*'i, I-VII, tür.yer.; Kâdîhan, *el-Fetâvâ*, tür.yer.; Merginânî, *el-Hidâye*, İstanbul 1986, I, 54; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, III, 393-394; Safedî, *el-Vâfi*, III, 347; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğiyye*, III, 192-194; Bezzâzî, *el-Fetâvâ*, tür.yer.; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 63; *Keşfü'z-zunûn*, I, 46; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 41; *el-Fetâva'l-Hindiyye*, I-VI, tür.yer.; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), I-VIII, tür.yer.; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 179; *Hediyyetü'l-âriifin*, II, 47; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, X, 244; M. Mahrûs Abdüllatif, *Meşâyiḥu Belḥ mine'l-Hanefiyye*, Bağdad 1367/1977, I, 70, 90-91, ayrıca bk. İndeks.

MEHMET ERDOĞAN

HİNT ÜSLÛBU

(bk. SEBK-i HİNDİ).

HINZ, Waltherr

(1906-1992)

Alman şarkiyatçısı.

19 Kasım 1906'da Stuttgart'ta bir tüccarın oğlu olarak dünyaya geldi. Küçük yaşta yetim kaldı ve Die Studienstiftung des Deutschen Volkes adlı vakfın verdiği burstan istifade ederek 1926'dan itibaren Leipzig, Münih ve Paris üniversitelerinde Doğu Avrupa tarihi ve Slavistik öğrenimi gördü. 1930 yılında Leipzig'te Rus Çarı Deli Petro çağındaki ilim, sanat ve kültür faaliyetlerini incelediği *Peter des Großen Anteil an der wissenschaftlichen und künstlerischen Kultur seiner Zeit* adlı tezyle doktor unvanını aldı. Bundan sonra derslerine devam ettiği Farsça profesörü Hans Heinrich Schaefer'in teşvikiyle İran'a ilgi duymaya başladı ve 1935'te *Irans Aufstieg zum Nationalstaat im fünfzehnten Jahrhundert* adlı çalışması ile doçentliğe yükseldi. 1937'de Göttingen Üniversitesi'nde Yakındoğu tarihi profesörü oldu; ertesi yıl da aynı üniversitenin Felsefe Fakültesi dekanlığına seçildi. 1942-1945 yılları arasında İstanbul'da Alman askerî ataşeliğinde görevlendirildi. Burada bulunduğu sırada İstanbul kütüphanelerindeki yazmalarla ilgilenildi ve bazılarını istinsah etti. Eylül

1944'te Türkiye'nin Almanya ile ilişkileri- ni kesmesi üzerine Nisan 1945'e kadar gözaltına alındı. 8 Mayıs 1945'te Alman- ya'nın teslim olmasından sonra da on al- tı ay süreyle Neumünster'de İngiliz işgal kuvvetlerinin nezâretinde kaldı. 1946 yıl- nın sonbaharında serbest bırakılması- nın ardından Göttingen'de tercümanlık yapmaya başladı; 1950-1957 yıllarında *Göttinger Tageblatt*'in redaktörlüğünü yürüttü. 1957'de hocası Schaefer'den boşalan Göttingen Üniversitesi İranistik Semineri'nin başkanlığına seçildi. Bu görevi sırasında üniversitenin Akade- misches Auslandsamt'in müdürlüğünü de yaptı. Tahran Üniversitesi'nin kuruluşu- nunun 40. yıldönümü münasebetiyle kendi- sine 16 Mart 1974'te fahri doktorluk un- vanı verildi. 12 Nisan 1992'de Göttingen'- de öldü.

Walther Hinz'in üyesi bulunduğu ilmi kuruluşlar şunlardır: Die Deutsche Mor- genländische Gesellschaft, Die Öster- reichische Akademie der Wissenschaf- ten (Viyana), Das Deutsche Archäologi- sche Institut (Berlin) ve Corpus Inscriptio- num Iranicarum (Londra).

Bir İranist olan Hinz'in ilgilendiği konu- lar çok çeşitlilik gösterir. Çalışmalarını, İran dil ve kültürünü etkilemiş olacağı dü- şüncesiyle, milâttan önce III. binyıldan iti- baren Elam bölgesinde (Güneybatı İran) konuşulan ve kendine has piktografik işa- retlerle yazılan Asyanik Proto-Elamca'ya kadar götürmüş, daha sonra tarih boyun- ca İran'da kullanılan Eski Elamca, Elam- ca, Eski Farsça, Pehlevîce (Orta Farsça) ve Farsça ile meşgul olmuş, İran kültürü- nü bütün yönleriyle incelemeye çalışmış- tır. Onun her biri ayrı bir ilim dalı olan çe- şitli sahalarda yaptığı çalışmalar bu ilim- lerin mensupları için önemli birer yardım- cı eser niteliğindedir.

Eserleri. Hinz çok sayıda kitap ve ma- kale yazmış, birkaç eserin de tahkikine katılmıştır. 1976 yılına kadar çıkan yayı- nlarının bir listesi Gottfried Herrmann ta- rafından yayımlanmıştır (bk. bibl.). Bu lis- tede on yedi kitap, doksan beş makale- siyle on beş kitap tanıtımının adı geçer; ancak Hinz'in bu tarihten sonra yayımlan- mış eserleri de bulunmaktadır. Önemli kitaplarından bazıları şunlardır: 1. *Peter des Großen Anteil an der wissenschaft- lichen und künstlerischen Kultur seiner Zeit* (Breslau 1933, doktora tezi). 2. *Irans Aufstieg zum Nationalstaat im fünfzehnten Jahrhundert* (Berlin- Leipzig 1936). Tefvîk Bıyıklıoğlu tarafından *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*. XV.

Yüzyılda İran'ın Millî Bir Devlet Hali- ne Yükselişi adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (Ankara 1948); Farsça tercümesi de 1968 yılında Tahran'da yayımlanmıştır. 3. *Iran. Politik und Kultur von Kyros bis Rezâ Schah* (Leipzig 1938). İran'ın Büyük Ki- ros'tan Rızâ Şah dönemine kadarki kül- türel ve siyasî tarihini ele almaktadır. 4. *Iranische Reise. Eine Forschungs- fahrt durch das heutige Persien* (Ber- lin 1938). Bu eserde, İran'a yapmış ol- duğu araştırma seyahatlerinde elde ettiği bulguları değerlendirmektedir. 5. *Persisch I* (Berlin 1942). Farsça üzerine yapılmış dil bilimiyle ilgili bir çalışmadır. 6. *Altpersischer Wortschatz* (Leipzig 1942). Çivi yazısıyla yazılan Eski Farsça'nın sözlüğüdür. 7. *Zarathustra* (Stutt- gart 1961). Zerdüş'ten bahsetmektedir. 8. *Das Reich Elam* (Stuttgart 1964). Elam Dev- leti tarihiyle ilgili olan eser İngilizce'ye de tercüme edilmiştir (London 1972). 9. *Alt- iranische Funde und Forschungen* (Berlin 1969). İran arkeolojisi üzerinedir. 10. *Islamische Maße und Gewichte. Umgerechnet ins metrische System* (Leiden 1955, 1970). Acar Sevim tarafın- dan *İslâm'da Ölçü Sistemleri* adıyla Türkçe'ye (İstanbul 1990), Kâmil el-Aselî tarafından *el-Mekâyil ve'l-evzânü'l- İslâmiyye ve mâ yu'âdilühâ fi'n-ni- zâmi'l-metrî* adıyla Arapça'ya (Am- man 1970) tercüme edilmiştir; ayrıca bir Rusça tercümesi de bulunmaktadır (Moskova 1970). 11. *Islamische Währ- ungen des 11. bis 19. Jahrhunderts umgerechnet in Gold* (Wiesbaden 1991). Ortaçağ ve Yeniçağ'da müslüman Doğu'- nun fiyat, ücret ve sermaye değerlerini sabit ölçülere göre ortaya koyan ve İslâ- miyet'in iktisadî-içtimaî tarihine ışık tu- tan bir eserdir. 12. *Elamisches Wörter- buch* (Berlin 1987, Heidemarie Koch ile birlikte). Milâttan önce II. binyılda çivi ya- zısı ile yazılan Elamca'nın sözlüğüdür.

Hinz ayrıca Abdullah b. Muhammed b. Kiyâ el-Mâzenderânî'nin *Risâle-i Fele-*

kiyye der 'İlm-i Siyâkat adlı eserini de neşretmiştir (Wiesbaden 1952).

BİBLİYOGRAFYA :

Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, XIV, 459; Perviz Recebi, "Wal- ther Hinz", *Râhnümâ-yı Kitâb*, XI/10-12, Tah- ran 1969, s. 581-585; G. Herrmann, "Schriften- verzeichnis Walther Hinz", *Archäologische Mit- teilungen aus Iran*, IX, Berlin 1976, s. 9-14; *Âyende*, XIX/1-3, Tahran 1993, s. 238-239; Ne- jat Göyünç, "Walther Hinz (1906-1992)'in Ar- dından", *Osm.A*, XIII (1993), s. 9-12.

ES-SEYYİD MUHAMMED EŞ-ŞÂHİD

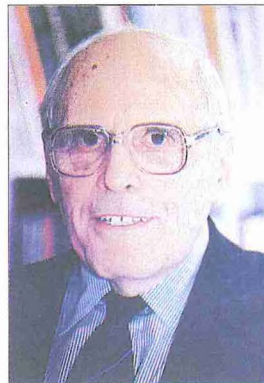
HİPOKRAT

(m.ö. 460 [?] -375 [?])

Tıbbın babası sayılan
İlkçağ'ın en ünlü hekimi.

Ölümünden çok sonra kaleme alınan biyografilerinde birçok menkıbe ve efsane yer verildiği için hayatı ve gerçek şahsiyeti hakkında pek az güvenilir bilgi mevcuttur. Ceddinin şifa tanrısı Asklepios olduğu kabul edilen ve Asklepiades (Asklepios'un çocukları yahut şifa vericiler) denilen efsanevi bir sülâleye veya ta- bipler nesline mensup olup muhtemelen milâttan önce 460 yılında Kos (İstanköy) adasında doğmuştur. İlk tıp öğrenimini, buradaki Asklepiyon'un (Asklepios Mâbedi- şifâhâne) rahip- hekimlerinden olan baba- sı Heraklides'ten (Arap kaynaklarında Irak- lîs veya Iraklîdis) almış, atomcu filozof Demokritos ve sofist filozof Gorgias'tan ders görmüştür. Daha sonra Yunanistan ve Marmara denizinin kuzey bölgelerini dolaşmış, Atina'da bulunmuş ve memle- keti Kos'ta tıp okutmuştur. Kuzey Yuna- nistan'daki Larissa şehrinde milâttan ön- ce 380-375 arasındaki bir tarihte ölmüş ve buraya gömülmüştür.

İslâm kaynaklarında adı Bukrât (Bok- rat), Bukrâtis, Ebukrât, İbukrât, İbukrâ- tis gibi şekillerde geçen Hipokrat (Hippok- rates) hakkında müslümanlar köklü bir imaja sahiptir. Bu imajın en belirgin yanı onu ilki Asklepios, sonuncusu Câlinûs (Ga- len) olan sekiz tıp ustası (Asklepiades) ara- sına dahil etmeleridir. İskenderiye tıp ge- leneğini sürdüren müslümanlar, orada şekillenen kutsal tıp tarihi anlayışına bel- li ölçüde bağlı kalmışlar ve Hipokrat'ın şahsiyetini bu anlayış içinde tasavvur et- mişlerdir. İslâm kaynaklarında yer alan çe- şitli rivayetlere göre Hipokrat tıp tahsili- ni babasından, kendisiyle aynı adı taşıyan dedesinden veya II. Asklepios'tan (Esklî- bîvus es-Sânî) almıştır. Bu kaynaklarda, Hi- pokrat'ın doğduğu Kû (Kos) adasının Ro-

Walther Hinz